

te, desallotgen la moral de la posició de privilegi que s'havia atorgat i l'obliguen a reconèixer el seu secret; el secret que, per al danès, consisteix en el fet que hi ha quelcom superior a ella, quelcom a què l'individu es deuria molt més que no pas

a ella; secret, per a l'alemany, que consisteix a fer reconèixer a la moral mateixa a qui i a què es deu realment.

Celebrem que el lector català pugui, des d'avui, fremir amb el *pathos* d'aquesta obra brillant en la seva pròpia llengua.

Roger Fusté Suñé

Université Lumière Lyon 2

<http://dx.doi.org/10.5565/rev/enrahonar.26>

PRAT, Joan (coord.); ANGUERA, Montse; CAUDET, Felip R.; DITTWALD, Dominika; RECHE, Jose; TOMÀS, Inés; VIVANCOS, Iolanda (2012) *Els nous imaginaris culturals: Espiritualitats orientals, teràpies naturals i sabers esotèrics* Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, 106 p. ISBN: 978-84-695-6293-2

Organitzats com a Grup de Recerca sobre Imaginaris Culturals (GRIC), els autors d'aquest llibre, procedents majoritàriament de la Universitat Rovira i Virgili, s'han endinsat, amb la mirada pròpia dels antropòlegs, en el món de les teràpies alternatives i de les espiritualitats orientals, que, de fa un temps, són ben presents a les nostres societats. Fa uns quinze anys aproximadament, a les llibreries habituals sobre esoterisme presents a Barcelona, se n'hi va afegir una de nova, molt gran i en un dels carrers comercials més cars, que oferia llibres d'autoajuda a la planta inferior, mentre que la superior es dedicava al màrqueting. Des d'aleshores, han proliferat els tallers, els cursos, les estades, els temples, els llibres, els concerts i les conferències, com també tot tipus d'activitats, pràctiques i objectes, ofertes d'un nou benestar espiritual que no pot ser assolit amb els mitjans tradicionals. Quan, avui, es parla de la fi de la ideologia de la secularització, hom sol referir-se al fet que les grans religions monoteistes no han perdut la vitalitat d'antuvi i que,

per tant, ja no té vigència la idea que la religió desapareixerà i serà substituïda per un món il·lustrat en què els individus viuran de manera autònoma, emancipats dels déus. Hi ha hagut, evidentment, força estudiosos que, des de la sociologia i l'antropologia, han inclòs també la creixent espiritualització de molts individus occidentals com un tret que calia prendre en consideració per qüestionar la veritat de la tesi secularitzadora. En aquest llibre col·lectiu, hi trobem motius nous per preguntar-nos fins a quin punt la secularització és un procés inevitable o si, per contra, cal replantejar-se tot l'entramat conceptual i tota la història progressiva que ens veu com a agents i pacients de la desaparició dels déus. Ho esmenta el coordinador del volum a la primera pàgina de la introducció: «Si bé és cert que les religions hegemòniques han perdut el paper polític, cultural i simbòlic que havien tingut fins als anys setanta del segle xx (procés conegut a les ciències socials com a *secularització* o *desencantament del món*),

també ho és que, contra tots els pronòstics, després de la segona guerra mundial s'ha produït un nou "reencantament del món", que engloba un camp ampli de significats i fronteres incertes» (p. 11). Aquesta incertesa és el que, al títol, els autors han designat com a espiritualitats, teràpies i sabers, tots tres aspectes considerats imaginaris culturals nous que han ocupat el lloc que abans tenien les grans religions, al voltant de les quals girava tota l'existència (i la política).

En una primera part molt informativa, s'hi repassa l'origen i l'ascens d'aquestes noves maneres d'entendre l'ésser humà, tot remuntant-se a la *philosophia perennis*, de Huxley, i a *La Conspiració d'Aquari*, de Marilyn Ferguson, amb què s'inaugurà el New Age. La referència científica d'aquestes noves cosmovisions és Jung, qui, a partir de l'estudi de l'estructura inconscient dels arquetips i amb la idea de sincronicitat, proposà una explicació dels fenòmens no causals, qüestionant el monopoli de la ciència tradicional i reobrint el saber a àmbits de la realitat no reductibles a explicacions materialistes o naturalistes. Pel pensament racional, la simultaneïtat de certs continguts psíquics amb processos objectius, o la predicció psíquica d'un estat futur de coses en el món són meres coincidències que en cap cas poden ser explicades com si hi hagués algun tipus de transferència d'un àmbit a l'altre. En canvi, si s'accepta el que proposa Jung, i que després ha anat trobant diversos intèrprets, com ara Alan Watts, Carlos Castaneda, Fritjof Capra i altres autors que són a l'origen de tot aquest conjunt de visions alternatives de l'existència, ens trobem amb una concepció holística de l'ésser humà i de la natura que, si bé segueix instal·lada als marges de la societat establerta, cada cop guanya més adeptes, sobretot entre els ciutadans occidentals que segueixen assedegats de calma espiritual, malgrat el confort que, fins fa poc, els oferia la societat del benestar.

Val a dir que la filosofia acadèmica ha romàs força allunyada d'aquestes visions alternatives, car es guia eminentment per la lògica de la prova i la demostració heretada de la ciència. Tanmateix, si del que es tracta és d'assolir una imatge de la humanitat o una narració d'aquesta al més complexa i acurada possible, potser convindria que la filosofia abandonés el naturalisme estricte i que prestés atenció al vessant misteriós, sincrònic, místic, energètic o com vulguem dir-ne de l'existència. És cert que no es poden obviar d'una revolada totes les conquestes de la modernitat científica, però, tal vegada, fóra aconsellable que, seguint l'exemple d'aquests antropòlegs (i d'altres científics socials), els estudis humanístics mostressin certa flexibilitat conceptual i metòdica per satisfer un dels imperatius filosòfics més antics i que, tal vegada, ha de seguir funcionant com a brúixola del seu quefer: l'autoconeixement platònic.

Els autors del llibre no s'inclinen per una definició unívoca de religió, d'aquí que englobin aquests fenòmens heterogenis sota l'epígraf de «nous imaginaris culturals». Sí que hi trobem, però, una discussió ben instructiva sobre si els moviments New Age són homologables a les religions tradicionals o si es tracta de formes d'espiritualitat. A grans trets, el que constatem són noves creences espirituals, religioses, naturistes, que els autors divideixen en espiritualitats orientals, teràpies naturals i sabers esotèrics, que recullen tot el ventall de les ofertes de creixement personal disseminades seguint la lògica del mercat convencional. Val a dir que és aquesta lògica comercial, a voltes oculta sota el vel de l'intercanvi o de la voluntarietat, un dels elements que fa que aquestes noves formes culturals siguin diferents de les religions tradicionals organitzades entorn d'esglésies. Es tracta de pràctiques que impliquen tant la salut del cos com la de l'esperit, atès que no marquen una

diferència clara entre totes dues entitats, i que persegueixen el restabliment de l'harmonia de l'individu amb la natura i amb la seva comunitat. En general, aquestes pràctiques tenen un vincle clarament crític envers la societat en què s'insereixen, però, alhora, no rebutgen la lògica mercantil que els permet de sobreviure. Això fa que es pugui parlar, com fan els autors a la penúltima secció del llibre dedicada als usuaris, de quines són les motivacions que empenyen un nombre no menyspreable de ciutadans catalans (car, en aquest llibre, la mostra és de Catalunya, concretament del Camp de Tarragona) a buscar remeis alternatius a les seves angoixes existencials o als entrebancs vitals que pateixen. Alternatius perquè no serveixen els tradicionals, és a dir, ni l'Església catòlica ni la medicina al·lopàtica, i cal abeurar en altres tradicions, concretament, en un garbuix o poti-poti de discursos i pràctiques que són aplicats amb criteris pragmàtics.

Les mostres dels usuaris d'aquestes pràctiques revelen que es tracta gairebé exclusivament (un 95%) de dones que tenen entre 30 i 50 anys que viuen en «situacions sentimentals no convencionals» (316). Podem aventurar que són les mateixes dones que, fins fa quaranta anys aproximadament, romanien a l'Església i constituïen el gruix dels fidels que permetien que es pogués parlar d'Espanya com d'un país catòlic. La liberalització dels costums familiars i socials en el nostre país ha suposat que fossin les dones les que, majoritàriament, sortissin a la recerca de respostes innovadores per donar sentit a les seves vides en moments de desconfort, específicament per crisis personals, per malestar psicològic o perquè no troben un lloc al món. Els autors apunten a la possibilitat que els canvis en els rols masculí i femení en el món contemporani hagin estat especialment desorientadors per a les dones, les quals han

trobat en les pràctiques de què es parla camins «més femenins», és a dir, més intuïtius, més emocionals, en definitiva, menys reflexius i rígids. Sense caure en els estereotips habituals sobre què és femení i què és masculí, en aquest llibre es prova d'explicar el perquè de la presència molt majoritària de dones en el món de les teràpies alternatives, i la resposta és que, davant d'una societat que desorienta les dones, ja que les fa escollir entre l'acceptació dels rols socials tradicionals o bé la lluita per esdevenir una «dóna feta a si mateixa», «la sentència segons la qual "tu seràs el que vulguis ser, així que espavila't", repetida fins a la sacietat en tota la literatura de l'auto-reixement i l'autoajuda [...] permet la dona, en crisi o no, apuntar-se a una concepció positiva sobre ella mateixa que l'ajuda a entreveure i visualitzar els canvis vitals desitjats, independentment de les circumstàncies socials en què està immersa en aquells moments» (p. 343). Les pràctiques en què participen són eminentment eclèctiques. Aquesta és una selecció breu de les moltes esmentades al llibre: dansa del ventre, flors de Bach, osteopatia, quiropràxia, vidència, diafroteràpia, meditació, mandales, teràpia vibracional, naturopatia, pèndol, numerologia, tarot, celebracions de lluna plena, canalització de l'energia crística i un llarg etcètera. Els autors subsumeixen les pràctiques utilitzant l'expressió «espiritualitat terapèutica», amb una preponderància de l'element oriental.

Pel que fa al mètode d'estudi del Grup de Recerca sobre Imaginaris Culturals, es distingeix entre les observacions participants i les experiències participants. I és que no es limiten a observar de manera distanciada els usos dels agents de les teràpies alternatives, sinó que, moltes vegades, hi participen com a usuaris i també com a professionals (se'ns explica en la introducció que alguns dels membres del grup han treba-

llat en l'àmbit de les teràpies). No ens correspon a nosaltres de posar en qüestió els mètodes d'estudi practicats pels antropòlegs, sinó tan sols de veure en quina mesura podem aplicar els resultats a la recerca filosòficopolítica sobre la importància de les religions en la vida actual. Tanmateix, cal destacar que, per tal de garantir la fertilitat dels seus resultats, cal que els investigadors, alhora que observadors i participants, no interposin els seus prejudicis entre ells i l'objecte d'estudi. No hi ha dubte que, com a usuaris o clients, cal que els autors del llibre s'identifiquin amb la resta d'usuaris, cosa que, d'altra banda, no els deu ser gaire difícil, atès que, igual que la majoria de la gent, també tenen traumes del passat que, eventualment, els destorben en la seva vida quotidiana, senten dolor, i probablement no estan del tot convençuts del seu propi estil de vida. Amb aquest bagatge gens excepcional, quan se serveixen d'aquestes teràpies com a professionals de l'observació i l'estudi, però també com a persones amb fretures i mancances, són tractats com qualsevol altre individu i en treuen el mateix profit, ja que un dels trets que caracteritzen molts d'aquests tractaments i vies espirituals és que el seu missatge sol estar dotat d'un grau de generalitat que apel·la tothom per igual. No hi ha, doncs, fredor analítica en l'estudi, sinó una simpatia, combinada amb una certa distància, humorística i irònica a voltes, que fa que no només ens ofereixin un acurat paisatge dels nous imaginaris culturals, sinó que, eventualment, també en treguin profit terapèutic a títol individual.

Al llibre, s'hi conclou que les noves tendències presents a la nostra societat en l'àmbit de les creences i de la salut es corresponen a una triple pèrdua de l'hegemonia per part del «cristianisme, la medicina al·lopàtica i el coneixement científic» (p. 331). La mort de Déu, les conseqüències no desitjades del progrés

mèdic i els monstres creats per la raó instrumental deixen un buit que ha passat a ser omplert per altres pràctiques amb influències orientals i no científiques, en el sentit estricte del terme. Davant el tradicional dualisme cartesià, la rigidesa del principi de causalitat i la divisió estricta entre fe i raó, els nous imaginaris culturals aposten per una visió holística de l'ésser humà, una concepció sincrònica de la realitat, com també per un saber que no necessita proves per ser vàlid. El que impera ara és una invitació a «deixar de pensar i de reflexionar com se'ns ha ensenyat a fer-ho de manera unidireccional [...] per accedir a una nova consciència, a una més rica comprensió de la realitat i, en definitiva, a una nova visió del món, del cosmos i de nosaltres mateixos» (p. 334).

D'altra banda, els autors emfasitzen la nova sociabilitat que es cultiva als espais terapèuticoespirituals, la qual és afectivament molt carregada, molt emotiva. Espais en què els participants s'obren recíprocament, amb la qual cosa trenquen amb les distincions usuales entre l'espai íntim i el públic. Situacions que inviten els participants a presentar-se sense les repressions habituals en el tracte civilitzat, provant de recuperar l'espontaneïtat i la naturalitat de què ens allunya la vida moderna. De fet, les teràpies estan construïdes de manera que, quan es realitzen en grup, els que hi participen es desfacin de les vergonyes amb què habitualment ens abillem, amb la qual cosa es deixa expressió lliure al «nen que cadascú té dins», com sol dir-se en aquests contextos.

Un cop llegit el llibre, ens roman la sensació que, a la nostra societat, són molts els ciutadans que s'organitzen per guanyar-se la vida oferint espais als seus conciutadans, per tal que aquests se sotraguin a la seva vida moderna, estressada i sense sentit. Mentre que l'Església catòlica i els metges professionals s'han oblidat de mirar a la cara als fidels i als

patients, respectivament, no els toquen, no els consolen, no s'hi identifiquen; a les sales de teràpies i massatges, de recerca personal i d'harmonització familiar, les persones són abraçades, escoltades,

consolades, reconegudes en el seu dolor. És potser aquest aspecte comunitari, aquesta escalfor humana, la que cerquen els individus de les societats capitalistes massificades.

Daniel Gamper

Universitat Autònoma de Barcelona

<http://dx.doi.org/10.5565/rev/enraonar.25>

LLEVADOT, Laura; RIBA, Jordi (coords.) (2012)

Filosofías postmetafísicas: 20 años de filosofía francesa contemporánea

Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 294 p.

ISBN: 978-84-9029-165-8

El propósito de Jordi Riba y Laura Llevadot, coordinadores de *Filosofías postmetafísicas: 20 años de filosofía francesa contemporánea*, es presentar un espacio de pensamiento que se convierte, en la mayor parte de los textos compilados, en una invitación a la reflexión y a la lectura. Los veinte textos que componen el libro muestran un panorama intelectual al que dotan de «profundidad de campo», rompiendo con el cliché que arrastra la filosofía de los últimos veinte años, sea o no francesa, la sensación de que «no hay nada nuevo», que ha sido tal la exigencia que el siglo xx ha supuesto para el pensamiento que se nos han agotado conceptos, corrientes y ganas de pensar este principio del siglo xxi. El libro pretende mostrar no sólo que esta sensación compartida está, en buena medida, infundada, sino que, además, supone una injusticia para con todos los pensadores que no han dejado de *pensar*, al amparo de escuelas, corrientes e instituciones, aunque sea en clave más modesta, lo que supone asumir el carácter «postmetafísico» de sus reflexiones.

El libro contesta, también, a la idea de la presunta clausura del pensamiento

francés sobre sí mismo, a la apariencia endogámica de las escuelas galas. Como sugieren los diferentes subapartados del libro («Deconstrucción», «Fenomenología», «Filosofía y psicoanálisis», «Oriente-Occidente», «Filosofía política postmarxista» y «Estética»), el panorama francés contemporáneo es un espacio que no sólo se ha hecho eco de la tradición alemana, sino que también se ha apropiado de corrientes y problemáticas y ha hecho de lo alemán un «motor de pensamiento» marcado por el prefijo *post-*: postheideggeriano (o heideggeriano a secas, en algún caso), postmarxista, postfreudiano, postnietzscheano, declinado a partir de los autores puente entre las dos tradiciones: Lévinas y Merleau-Ponty, Lacan, Althusser, Derrida y Deleuze.

El presente libro no sólo cartografía un espacio, fija posiciones y establece coordenadas intratextuales e intertextuales, sino que también se ve atravesado por la vida que genera la *academia*, dentro y fuera del aparato universitario. Seminarios, cursos, intervenciones públicas, entrevistas o conferencias son el caldo de cultivo de los textos y pensadores que *dan que pensar* a los autores del presente